

CULTURA MATERIALĂ ȘI SPIRITUALĂ PE VALEA BUZĂULUI

Prof. Angela CRISTINESCU

*„Diversitatea culturilor umane se află înapoia noastră,
în jurul nostru și în fața noastră”.*

Claude Levi-Strauss

Întâlnim diversitatea în toate registrele vieții sociale, manifestându-se cu relevanță în plan cultural. De-a lungul timpului persoane și grupuri din variatele culturi ale lumii au interacționat, contact intercultural ce este o realitate a vieții noastre de zi cu zi, în diferite contexte și din diverse motive, pe de-o parte prin schimburile comerciale, economice, și chiar cultural-artistice, iar pe de altă parte sub forma războaielor pentru cucerire de teritorii sau populații. Cultura conferă o imagine a lumii și poziției pe care o ocupă omul în acest univers.

Locuința țărănească

Locuința sau casa reprezintă unul din complexe elementare de cultură materială și spirituală ale unui popor, de la sistemul de construcție, de împărțire, până la elementele decorative ale exteriorului și interiorului acesteia.

Casa, este locul în care se desfășoară o mare parte din viața oamenilor, a familiei, locul în care se păstrează cel mai bine și se transmit de la o generație la cealaltă, tradiția, concepțiile etice și estetice ale oamenilor¹. În construcție, împărțirea și decorarea construcției se pune în evidență aplicarea principiului adaptării arhitecturii la nevoile reale de viață ale oamenilor, la realizarea utilului și îmbinarea acestuia cu esteticul. În arhitectura caselor din împrejurimile localității Nehoiu, caracteristică este așezarea locuinței cu fațada - latura cea lungă - spre soare, miazăzi, pentru satisfacerea unor necesități practice, cât și pentru accentuarea jocului de lumină și umbră prin construirea foișorului din fața casei și a cerdacului sau a prispei. În satele de tip adunat: Chirlești, Șețu, Lunca Mare, Lunca Pripior, Păltineni și Mlăjeț, casele sunt

¹ Olga Horșia, *Dicționarul Etnografic al județului Buzău*, Ed. Sport-Turism, București, 1981, p. 47.

orientate spre drum, paralel cu acesta. Casele sunt asimetrice iar fațada se caracterizează prin prezența ferestrelor și a ușii de la intrare. La fiecare casă se remarcă proporția aproape perfectă dintre acoperiș și pereți, păstrând întotdeauna raporturile cele mai armonioase². În satele din zonă, spre deosebire de zonele învecinate, locuințele mai vechi aveau streășina acoperișului lungă, lăsată mult peste pereții laterali, iar numărul încăperilor era totdeauna de două camere, despărțite la mijloc de o tindă, numită și „cuimeu”, ce servea în cele mai multe situații de bucătărie sau cămară³. Casele erau lucrate din lemn-bârne și căpriori, tăiate în timpul iernii, curățate de crengi și coajă, cioplit și îmbinat la încheieturile pereților în coadă de rândunică și cuie de lemn⁴.

Acoperișul, în patru ape plane, era din scânduri obținute prin despicarea arborilor cu ajutorul toporului. Se folosea fag și plop. Mai târziu era folosită șita sau șindrila, și cuiele de fier.

Cerdacul sau prispa, lată de 1.5-1.8 m era simplă sau închisă cu scândură de 0.80 – 1 m înălțime, și uneori o balustradă. Se foloseau scânduri traforate cu forme geometrice sau florale. Stâlpii cerdacului sunt simpli sau încrustați (motiv șnurul-simbol al vieții lungi).

Locuința din sec. XVII⁵ întrunește următoarele caracteristici: este construită cu fața spre miază-zi sau răsărit, este așezată pe temelie (1-2m), în funcție de înclinația terenului. Fațada casei, grinzile, stâlpii, sunt simple. Pe lungimea sa întregă se află prispa sau pridvorul. Acoperișul, în patru plase, este făcut din șită din plop sau brad. Scările sunt lespezi mari de piatră de râu.

Casa, pe lângă prispă, este divizată în două părți egale de o tindă. Pe stânga sunt două camere mai mici: una servea de bucătărie și dormitor, iar cealaltă, mult mai mică, se numea „horcuță” și mai târziu „arcea”, în care se aflau hornul cu vatra focului și cujba mișcătoare, în care se suspendau ceaunul și alte vase mari. Pe dreapta tindei, se afla o singură cameră numită „casa mare”, în care se păstrau lucrurile de valoare.

Locuința din sec. XVIII⁶ însumează caracteristicile caselor din sec. XVII, dar construcției i se aduc unele modificări legate de estetică și funcționalitate. Spațiul de locuit este mărit prin creșterea dimensiunilor casei pe lungime, cât și pe lățime. Se construiește pivnița pentru provizii. Rămân în continuare cele trei camere, tinda, iar pe toată lungimea din spatele casei, se

² *Ibidem*.

³ Sorin Mănoiu, *Monografia satului fosta comună Păltineni până în anul 1968*, Manuscris, p. 16.

⁴ *Ibidem*, p. 15.

⁵ *Ibidem*, p. 16.

⁶ *Ibidem*, p. 17.

adaugă ca o prelungire o construcție lată de 2.5 m, numită polată, ce adăpostea oile și uneltele pe timpul iernii. Sub cerdac era pivnița, iar temelia înaltă de 2-2.3 m, era construită din piatră de râu. Pridvorul păstrează aceleași dimensiuni, stâlpi de susținere sunt simpli sau încrustați. Acoperișul are patru plase din șită, plasa de la fațadă având coborâtă streășina mai puțin decât cele din secolul anterior.

Locuința din sec. XIX⁷ păstrează caracteristicile casei din sec. XVIII, cu unele deosebiri: pe fațada casei, în plan central sau lateral al pridvorului, apare foișorul care imită turnul („casa cu turnișor”). Dimensiunile casei sporesc, ca și numărul încăperilor (3-4). Intrarea în camere se face din tindă. Pridvorul este foarte frumos ornamentat; apar elementele florale și zoomorfe.

Locuința de la începutul sec. XX prezintă elemente noi de arhitectură. Este construită pe temelie înaltă de piatră cioplită, pe terenuri cu pantă mare. Partea de jos a casei nu mai este folosită în întregime ca pivniță iar una, două încăperi vor deveni locuință de vară. Așezată pe temelie înaltă, ea dă impresia casei cu două nivele. Spațiul locuit crește la 4-6 camere. Pridvorul este păstrat atât la nivelul inferior, cât și la cel superior. În foișor se instala scara din lemn pentru nivelul de deasupra. Pridvorul, uneori, era închis. Acoperișul era în patru ape și folosea ca material șindrila. Camerele sunt luminate de ferestre mari și încălzite cu sobe de cărămidă. Ornamentația fațadei era foarte bogată în plante, flori, păsări, elemente geometrice. Uneori proprietarul trafora în lemn anul construcției și inițialele sale.

Interiorul locuinței vechi avea o structură clară. În colțul din stânga al camerei, în stânga ușii, se afla soba, în dreapta colțarul (dulap de colț), în lungul peretelui din stânga se afla patul, iar pe peretele opus se află lavițele și pe colțul din dreapta masa înaltă cu patru picioare. Pentru locuința țărănească din sec. XVII-XVIII, mobilierul este simplu și nu prea numeros: masa înaltă cu patru picioare, masa rotundă joasă cu trei-patru picioare, paturile mai simple, dulăpioarele și blidarele⁸. În casa frumoasă sau casa mare, încăperea în care nu se locuiește, dar în care se primesc oaspeții, se aranjează lucrurile cele mai de preț. Încăperea are două paturi așezate pe peretele din stânga și dreapta. La intrare în stânga se află soba pentru încălzit, în mijloc – masa înaltă cu patru picioare, iar pe peretele din fața intrării se află lada de zestre și pe aceasta, așezate în ordine lucrurile cele mai frumoase: scoarțe, covoare, macaturi etc.

Textilele de interior conferă încăperilor valoare artistică și prin originalitatea sa constituie o adevărată expoziție de etalare a unei mari bogății de țesături și broderii, în care ornamentele și culorile au un rol estetic deosebit,

⁷ Sorin Mănoiu, *op. cit.*, p. 19.

⁸ Olga Horșia, *op. cit.*, p. 53.

scoțând în relief simțul frumosului, al camerei dar și al femeii din casă. Albul fețelor de masă alternează cu policromia fețelor de perne, a covoarelor și scoarțelor cu pete mari de culoare, a Țolurilor de pe paturi, și a scoarțelor de pe pereți. Acestea erau țesute din lână în războaie de țesut orizontale sau late dintr-o singură sau două fășii, special construite și pentru covoare.

Decorul scoarțelor și covoarelor are elemente geometrice: este dezvoltat rombul de contur în trepte, dințat sau crenelat sau sub forma romburilor concentrice. Tehnica de țesut: în două și patru ițe. Scoarțele aveau rolul de a îmbrăca pereții caselor frumoase, deasupra paturilor, iar culorile folosite (galben, verde, brun, albastru, roșu, negru), imprimă țesăturii frumusețe și valoare artistică⁹. Se întâlnesc și peritarele ce se prindeau pe patul de deasupra patului în camerele folosite zilnic. Țolul servește pentru acoperitul patului dar și ca învelitoare. Se țese în 2, 4, 6 ițe, cu numeroase elemente geometrice scoase în evidență datorită urzelii de altă culoare. Se mai folosea și tehnica alesului cu vergea. Cerga-țesătură groasă de lână cu mițe, numită și strai, este folosită pentru învelit paturile. Tehnica folosită: în 2 ițe din lână foarte groase, prelucrate cu dârste pentru a fi îngroșate și scâmoșate. Ștergarele, fețele de masă, fețele de pernă și batistele erau lucrate din fire de cânepă, in, bumbac. Ștergarele au dimensiuni variabile. Tehnica folosită: 2 și 4 ițe, imprimă frumusețe ornamentelor care le împodobeau. Erau vârgate cu roșu, negru, galben, pe fond alb și prezentau ornamente geometrice-rombul țesut cu arnici roșu sau negru, alte șiruri cu ornamente florale, păsări, animale, reprezentarea omului și a călărețului stilizat.

Prezența în arta populară a străvechiului element antropomorf, consolidează ideea existenței în zona cursului superior al râului Buzău, a unei continuități de viață, de civilizație, caracteristică marilor zone de cultură românească. Ștergarele erau folosite ca ansambluri ornamentale, prinse pe pereți sau la ferestre și se integrează în mod armonios interiorului casei țărănești, munteneste.

Portul popular

Portul popular femeiesc din zona Nehoiului se caracterizează prin costumul cu fotă, specific Munteniei și Moldovei, cu foarte multe varietăți sătești. Prototipul costumului cu fotă este iliric, în forma în care ne este păstrată, pe cunoscuta piatră funerară iliro-tracă, conservată la Muzeul din Zagreb: cămașa încrețită la gât are mânecă cu brățară, fota este o piesă dintr-o singură bucată ce înconjoară trupul de la talie în jos, bete și opinci¹⁰. Costumul

⁹ *Ibidem*, p. 53.

¹⁰ Ecaterina Zaharescu, *Vechiul județ al Saacului*, extras din *Buletinul Societății regale de geografie-anul XLI*, București, 1922, p. 58.

popular femeiesc se deosebește de la un sat la altul, de la o femeie la alta și se caracterizează prin simplitate, armonia culorilor, a ornamentelor, măiestria celor care le-au creat.

Cămașa sau ia este piesa care determină structura de ansamblu a costumului. Este croită dintr-o singură bucată, care acoperă fața și spatele, este prevăzută cu o deschizătură la gât ce se prelungește și pe piept. Mânecele drepte și largi sunt croite dintr-o lățime de pânză și prinse la umăr. Sub braț se intercalează o pavă pătrată, pentru a da ușurință în mișcarea brațului. Tipul de cămașă cunoscut în această zonă este „tipul Carpatic”, cu mânecă croită de la gât și asamblarea lățimilor de pânză care formează stanul și mânecele din jurul gâtului pe o bentiță cu o altiță croită separat sau împreună cu mâneca. Această croială cu veche tradiție este foarte ușor de recunoscut în reprezentările femeilor dace de pe metopele monumentului de la Adamclisi și continuă până în timpul nostru. Iile prezintă și unele elemente secundare cum sunt: modul în care sunt susținute în jurul gâtului, cu bentiță sau încrețire, simplă sau cu ornamentații, felul în care sunt dispuse broderiile, materialul din care sunt confecționate. Se distingeau trei tipuri de cămăși:

- cămașa mocânească - piesă specifică portului din întreaga zonă de munte a Buzăului (Nehoiășu, Valea Nehoiului, Gura-Teghii, Chiojdul), și care are mânecele și stanul din față și din spate, încrețit la gât, pe o bentiță numită guler. Aveau deschizătura în față sau pe umăr. Partea de jos a mânecii se prinde cu o brățară sau un volănaș ce poate fi și ornamentat. Ornamentația cămășii și dispunerea acesteia era realizată prin altița creată și râurile (șiruri de ornamente pe mâneci), tablele de pe piept (șiruri de ornamente situate pe piept) și tablele spatelui ce reprezentau ornamentele de pe spatele cămășii. Culorile folosite erau: roșu, negru, brun, galben. Motivele folosite erau cele geometrice. Firele erau din lână sau arnici.

- cămașa încrojniată - numită astfel după dispunerea ornamentelor, peste piept și spate. Denumirea a fost dată prin analogie cu „crojnia”, o legătură ce se trece peste sarcinile purtate în spate de femei. Acest tip de cămașă păstrează aceeași croială cu altița, separată și prinsă de mânecă prin broderie „în ajur”, încrețită la gât și cu un mic volănaș. Deschizătura se află pe umăr, iar mâneca se termină cu volănaș. Ornamentația este diversificată. Se întâlnesc ornamente geometrice florale sau zoomorfe mari ce compun un câmp circular peste piept și umeri.

- cămașa cu altiță - era folosită în zilele de lucru. Are mâneca dreaptă prinsă de umăr. Ornamentele sunt cusute cu lână sau arnici și dispuse în șiruri verticale pe piept sau mâneci.

Fota era purtată peste poalele cămășii, mai este numită și „catrință”. Prezintă mai multe variante, dar toate fotele au specific câteva elemente: sunt

țesute în 4 ițe pe fond negru, rar cafeniu sau vânăt, registrul ornamental este dispus numai la capete. Se înfășoară în jurul trupului peste brâu și se prind cu betele.

Fota oarbă-fond negru, la capetele din față are dispuse dungi subțiri-colorate roșu, galben, albastru, și erau îmbrăcate în zi de lucru.

Fota cu dungi roșii, late în față. La cele două capete din față ale fotei, sunt dispuse în țesătură dungi late, roșii, în alternanță cu grupuri de dungulițe subțiri, policrome sau cu șiruri de alesături din fire de lână. Erau purtate de tinerele femei măritate și de fetele logodite.

Fota cu registre decorative la capetele din față. Pe dungile late și roșii ale fotei sunt introduse șiruri decorative cu elemente geometrice sau florale alese în țesături, cusute sau brodate cu lână. În alesătură sau broderie este introdus firul metalic, alb sau galben, precum și fluturii, de culoare albă, lucitoare, cusuți pe poalele fotei.

Brăul este țesut tot din lână, în patru ițe, de culoare roșie, se înfășoară în jurul mijlocului, sub fotă.

Betele sunt țesute tot din lână, în mai multe ițe și culori asortate cu fota și cămașa. Uneori, betele prezintă ciucuri.

În timpul iernii, femeile purtau haine scurte din stofă de lână (dimie), de culoare brună sau albă, numite mintene. Nu prezentau ornamentații. Dimia era țesută în gospodăria țărănească iarna și se prelucra vara la piuă. Tot în vremea rece se purtau pieptarele de blană de miel și cojoace simple sau ornamentate, pentru zilele de sărbătoare.

Locuitorii satelor muntene, încălțau opinci din piele de vită și de porc, peste ciorapii tricotați din lână. Acestea erau lucrate în gospodărie și se legau de picior cu ajutorul nojițelor făcute din păr lung, pentru a fi foarte rezistente.

Găteala capului. Specifică pentru portul de lucru este basmaua sau tulpanul, de culoare neagră sau albă. Se lega sub bărbie sau la spate. În zilele de sărbătoare, fetele și femeile tinere purtau maramă țesută din borangic cu ornamente în țesătură la cele două capete. Femeile vârstnice și văduvele purtau broboade negre cu ciucuri, țesute din lână în gospodărie. Uneori, în timpurile vechi, femeile purtau sub maramă sau broboadă, un fes roșu, indicând poziția lor socială.

Portul popular bărbătesc, prin tradiție, are o structură simplă întâlnită în aproape toate regiunile țării, se compune din: cămașă, pantaloni de pânză-vara și cioareci-iarna, brâu lat țesut, vestă din dimie-neagră sau brună¹¹.

¹¹ Olga Horșia, *op. cit.*, p. 75.

Cămașa are mâneca dreaptă țesută în patru ițe din in, cânepă sau bumbac. Se întâlnește și o variantă de cămașă cu platcă. Specifică satelor de munte, în zona de care ne ocupăm, a fost cămașa scurtă cu fustanelă: partea de jos era formată din 4-5 lăți de pânză, se încrețea sau se plisa. Acest tip de cămașă are origine ilirică. La gât se închide cu bentiță îngustă sau cu un guler mic. Mâneca largă se termină cu o manșetă sau o bentiță. Ornamentele sunt țesute pe piept, la gât, în partea de jos a mânecii, iar la poalele cămășii, broderia are culoare albă sau galbenă.

Cioarecii sunt confecționați din stofă țesută în casă din lână albă (dimie) și prelucrată la pivă sau piuă. Sunt strâmți pe picior.

Brăul este țesut în patru ițe din lână de culoare roșie, cu bogate alesături din lână și fir metalic. Se poartă peste cămașa cu fustanelă și este lat de 25-30 cm. Acesta marchează bine talia și constituie piesa decorativă cea mai importantă a costumului și care prin cromatică imprimă acestuia o frumusețe deosebită. Pe timp răcoros, peste cămașă, se îmbracă o vestă simplă, fără mâneci, țesută tot din stofă de lână.

Satele localității Nehoiu sunt aflate la granița cu Transilvania și în această zonă se introduc în portul popular chimirele, curelele late, bătute cu ținte lucitoare, din alamă sau nichel, ca o influență venită de dincolo de Carpați. Pe timpul toamnei și primăverii, se foloseau și scurteicile, confecționate din dimie neagră sau brună, căptușite cu blană de miel. Pentru zilele de sărbătoare, se foloseau cojoacele albe, simple sau cu ornamentații la buzunare și piept.

În anotimpul cald, pe cap se purta o pălărie simplă, de culoare neagră sau gri, cu boruri nu prea late. Căciula purtată în anotimpul rece era confecționată din piele de miel, alb sau negru, rotundă, înlocuită mai târziu cu căciula țuguiată. Printre alte piese ale costumului popular, amintim traistele sau desagii din țesătură de lână, simple sau dungate cu brun, negru și alb. În zilele de sărbătoare, se purta o traistă de dimie albă, de formă triunghiulară, cu capac, care era purtată peste umăr sau diagonal peste piept, cu ajutorul unei bentițe late de 8-10 cm (glugă). Copiii purtau aceiași îmbrăcăminte ca și adulții.

Obiceiurile și datinile

În ansamblul fenomenelor de cultură populară, materială și spirituală, în zona etnografică a Buzăului, sunt de menționat obiceiurile și datinile și obiceiurile populare, elemente ce definesc, alături de celelalte fenomene particularitățile și specificul etnic al poporului român. Obiceiurile și datinile includ gândirea, concepțiile de viață, etice și estetice ale locuitorilor și păstrează mărturie ale evoluției filozofiei și mentalității populare, fiind forme

ale manifestărilor spirituale, ale oamenilor din locurile în care au trăit și muncit¹².

Obiceiuri legate de naștere. Un rol important îl reprezintă moașa, o rudă apropiată, ce îndeplinea practicile legate de acest eveniment. Cel mai important moment era prima baie a noului născut, având o semnificație simbolică. În apă se puneau diferite lucruri în credința că ele vor transmite copilului însușirile lor (pene, bani, boabe de grâu). În leagănul sau pătuțul copilului se puneau obiecte pentru ai se cunoaște viitorul și a-l influența spre bine. Era practicat și obiceiul ursitoarelor. La un interval de 3 până la 6 luni de la naștere, copilul era botezat de către cei doi nași (soț și soție). H.H. Stahl remarcă în lucrarea „Contribuțiuni la studiul satelor devălmașe românești” forța relațiilor create ca urmare a actului nașiei în mentalitatea satului românesc stabilindu-se raporturi de adevărată rudenie, ce vor continua și la generațiile următoare.

Obiceiuri legate de căsătorie. Căsătoria reprezintă unul dintre cele mai importante momente din viața omului, asupra nunții oprindu-se cei mai de seamă etnografi și folcloriști români. Nunta este cea mai însemnată manifestare artistică din cultura populară.

În zona Nehoiu obiceiurile nunții începeau cu pețitul. O rudă apropiată sau părinții mirelui (ginericăi) merg la părinții fetei cerându-le consimțământul pentru căsătorie. Acum se întocmeau și foile de zestre în care erau cuprinse: terenuri, vite, piese de îmbrăcăminte, etc. Iată două foi de zestre întocmite la 14 decembrie 1875 de către familia Briciu pentru fiică și fiu.

Foaie de zestre: „Fie Doamne mila Ta spre noi, precum am nădărdit spre Tine” facemo această foaie de zestre ce-o dăm la mâna ficei noastre Necșa. Din cele ce avem șo ne lăsatu inima de amu datu zestre mișcătoare și nemișcătoare precum în josu arată anume.

Nr. Curentu

1875 Decembrie 14

1. Doi Stânjeni moșie din hotaru Jaristea sau Tihărău
2. Doi boi
3. una gonitoare
4. zece rile
5. două straie
6. una pereche peritare
7. una ladă
8. unu zăbunu de catifea
9. unu mintean de lână
10. opt ii și trei cămăși

¹² Sorin Mănoiu, *op. cit.*, p. 21.

11. trei fote albastre
12. două fote negre
13. două valuri de pânză
14. una maramă
15. șaizeci de ștergare
16. opt perne cu fețele lor

Eu, Gheorghe Briciu împreună cu soția mea, Stanca, am datu această foe de zestre.

Cu mila lui Dumnezeu datu și eu de zestre fiului meu Dumitru:

1. doi stânjeni și jumătate din actu Nehoiașu
2. trei stânjeni din muntele Jariștea
3. una casă după Pripor cu toate încăperile și cu locul din împrejurii ei, iar la cazu a nu rămâne bun stăpân pă pogoanele ce le avem date după lege atunci să am oi da casa care am facută în Nehoiașu unde am socru meu cu livadea dimprejurii ei.
4. Un cal de călărie
5. Doi boi de jugu
6. Una vacă cu vițelu
7. Zece vite mărunte oi și capre
8. Doi porci
9. Una căruță
10. Unu plugu cu fiarele lui
11. Zece rile otomane
12. Unu buriu de gorun ca de vedre 30
13. Un straiu
14. Una scoartă

Si mila lui Dumnezeu de ajutor”.

După consimțământul părinților fetei și stabilirea datei nunții încep pregătirile de nuntă. Nunțile țineau de obicei 4-5 zile în fiecare zi desfășurându-se anumite obiceiuri. În săptămâna dinaintea nunții, joi dimineața, la porțile nașilor, apoi ale mirelui și miresei, se bat brazii (simbol al vieții veșnice), tăiați atunci din pădure, iar în noaptea de vineri spre sâmbătă, la casa mirelui, se împodobește un brăduț, care era dus apoi la casa miresei. În brăduț se mai prindea o sticlă cu țuică, o pâine sau un cozonac, o batistă brodată, ca simboluri ale prosperității. În ziua nunții, bradul astfel împodobit, se urca într-o beldie subțire și lungă, așezată vertical în curtea casei miresei. În acest timp, tinerii satului dansau, jocuri populare. Seara bradul era coborât în urma unei întreceri, între flăcăii satului, care astfel își încercau îndemnarea. Cel ce reușea, ducea bradul miresei la biserică pentru cununie. După cununia religioasă urma petrecerea la casa mirelui. Nunta se termina luni spre marți. Un

rol semnificativ în ceremonialul nunții, îl avea gătitul miresei, realizat de femei înrudite cu aceasta (druște).

Alaiul nunții era condus de vornic, care în ziua nunții intra în curtea casei miresei și striga orația de nuntă, relatând povestea vânătorului și a câprioarei. La casa miresei, nuntașilor li se prindeau în piept batiste cu broderii și erau cinstiți cu băutură și cozonac. La petrecere se juca: bradul, hora, sârba ungurească, hora miresei. Spre dimineață avea loc ritualul „învelirii capului”, când se scotea voalul de pe capul miresei și se punea o maramă.

Obiceiuri funerare. La obiceiurile funerare participa o mare parte a colectivității așezării. În acest ceremonial s-au păstrat vechi elemente magico-religioase, legate de cultul morților și aveau la bază credința străveche a continuității vieții după moarte. În satele așezării Nehoiu, oamenii erau înmormântați în costumul îmbrăcat la nuntă, păstrat și pentru acest eveniment. Tinerii necăsătoriți erau însoțiți către mormânt cu brăduțul împodobit de data aceasta cu colaci. În nopțile care preced înmormântarea se făcea privegherea, iar bocetele specifice capătă forme impresionante marcând momentele cele mai semnificative din viața celui decedat. Înmormântarea se făcea, după tradiție, a treia zi. După slujba religioasă, mortul era coborât în groapă peste care se dă de pomană o oaie tânără de un an sau o găină. După înmormântare are loc pomana, un praznic cu mâncăruri tradiționale, printre care un loc important îl aveau coliva-fiurtură de grâu, și colacii împlețiți. Pomenirea morților se face la Moși, sărbătoarea de la începutul verii când se dădeau de pomană câni, străchini, coafe de lemn, lucrute special pentru această ocazie.

Obiceiul frăției (furtăției sau fărțăției). Are tradiții străvechi, foarte probabil la începutul întemeierii satelor în această zonă, și a avut o răspândire mare. Acest obicei familial constituie un fel de contract între două familii, ne-înrudite între ele, cu scopuri economice și sociale, de a se ajuta reciproc în diferite situații, ivite pe parcursul existenței. Astfel, în anul 1627, aprilie 10, are loc o înfrățire întărită de Alexandru Coconul, în Fugești, sat lângă Tega, Raionul Cislău, pe un loc de casă „pentru că s-au înfrățit Tatul cu Lepădat, de bună voie a lor ca să fie frați de cruce și nedespărțiți unul de altul în toată viața lor”¹³. Mihnea Turcitul Voievod întărește „lui Dumitru mare logofăt și lui Crețu postelnic, o grădină și un vad de moară în apa Buzăului pe care s-au înfrățit”¹⁴.

În acest ceremonial existau două variante: laică și religioasă.

¹³ *Documenta Romaniae Historica*, vol. XXI, doc 207, București, 1985.

¹⁴ *Dicționarul Istoriei României*, vol. V, seria B, Ed. Academiei RPR, 1952, doc 378, pp. 357-358.

- varianta laică - are caracter social economic, impune un respect reciproc deosebit. Ceremonialul este simplu, nu respectă principii sau tipicuri fiind adaptat la specificul satului. Constă din unirea prin jurământ a două familii fără grade de rudenie. Frații la rândul lor pot să-și facă alți frați. Bărbații sunt cei care stabilesc ziua înfrățirii, iar la ceremonie sunt invitate rudele cele mai apropiate ale celor două familii (părinți, frați și chiar furtați). Familiile care se înfrățesc, îmbrăcate în hainele de cununie, rostesc jurământul de înfrățire: „de azi și până la moarte voi fi furtat cu tine” sau „la bucurii și nevoi furtăția e cu noi”. Acest jurământ era rostit în urma unui dialog purtat între cele două familii: „te prinzi furtat cu mine?”. Există în ceremonial și obiceiul ca cei doi bărbați, pe brațul stâng, să-și facă fiecare câte o incizie, și în timp ce rosteau cuvintele jurământului, își apropiau brațele pe care le așezau cu tăieturile suprapuse, și astfel jurământul era întărit și prin unirea sângelui (frați de sânge)¹⁵. După aceasta urma o masă în timpul căreia se spuneau snoave, întâmplări hazlii.

- varianta religioasă - avea un conținut mistic asupra vieții, deoarece exista credința că după moarte familiile înfrățite vor fi tot împreună. Preotul, printr-o slujbă religioasă, întărea legământul frăției, realizând o punte de legătură între oameni și viața veșnică. Cele două familii înfrățite așezau mâna dreaptă în cruce, pe Evanghelie, și rosteau: „așa cum în viață ne-am prins furtați (femeile - surate), tot la fel și în fața lui Dumnezeu să fim frați”. După acest ceremonial urma petrecerea. Existau adevărate familii de furtați între care se instala o adevărată competiție.

Obiceiuri calendaristice

Sărbătorile de iarnă încep în ajunul Crăciunului și se termină după Bobotează. Dintre obiceiuri amintim: Colindul de Crăciun, Plugușorul, Plugul mare sau buhaiul și sorcova. În toate aceste forme, localnicii își urau belșug, prosperitate, noroc.

Sărbătorile de primăvară au ca tradiție ciclul pascal. Cu această ocazie fiecare gospodărie se înnoiește. Un rol deosebit îl ocupă încondeiatul ouălor, folosind ceară și culorile vegetale. Sunt folosite ca motive figurile geometrice, bradul - pomul vieții, funia - trăinicia vieții.

Obiceiuri de vară sunt legate de sărbătoarea Drăgăiciei, când tinerele femei împodobeau casa cu flori culese din fânețe. Familiile care își căsătoreau într-un timp apropiat fiicele, organizau petreceri la care participau toți tinerii satului. Se încheiau logodne și se fixau nunți pentru toamnă.

Clăcile forme de ajutor colectiv la care participau vecinii, tinerii

¹⁵ Relatare făcută de locuitorul Posea Dumitru din satul Valea Nehoiașului, în vârstă de 92 de ani, în octombrie 1995, fost fărnat.

satului. Erau un prilej de bucurie unde se spuneau glume, iar gazda îi servea pe participanți cu băutură și colaci. Se închegau prietenii iar familiile certate se împăcau.

Târgurile Au avut un rol deosebit în viața social-economică a satului. În zona Nehoiului, în trecut, fiecare sat mai aglomerat avea târgurile sale, săptămânale sau sezoniere, din care amintim câteva:

- comuna Păltineni avea în 1890 4 târguri mari: la 25 ianuarie, la 29 august, la 14 octombrie și la 8 noiembrie¹⁶.
- comuna Mlăjeț, se țineau târgurile: la 8 septembrie și 8 noiembrie în Mlăjeț, la 29 august la Valea Sibiciului și la 30 noiembrie la Valea Lupului¹⁷.
- comuna Nehoiășu- avea 5 târguri: la 23 aprilie, de Sfântul Gheorghe, la 21 mai de Constantin și Elena, la 20 iulie de Sfântul Ilie, 15 august de Sfânta Maria și de Rusalii¹⁸.

Al. Moruzzi, într-un hrisov din 1793, ne vorbește despre „importanța schimburilor de produse între Transilvania și Țara Românească ce aveau loc în Târgul celor două Țări” care nu era altul decât Buzăul - Târgul Drăgaica (10-24 iunie)¹⁹.

Folclorul Baladele, cântecele, strigăturile vesele, vorbesc despre starea de spirit ale locuitorilor acestor meleaguri de munte, redau încrederea în viață, setea de a trăi, dragostea, suferințele și greutățile îndurate. În zonă au circulat „Balada haiducului Năchita”, născut pe la 1800 în satul Varlaam din comuna Gura-Teghii, precum și a haiducului Gheorghelaș din comuna Cislău. În zonă circula și cântecul epic istoric și care oglindea în mod realist peisajul munților Buzăului:

*„Foaie verde mărăcine,
când ți-o fi iar dor de mine,
să vii puică să cați,
printre munții cei mai înalți
stăm în arme rezemați
și privim de pe Carpați,
nebăuți și nemâncați”*

Dansurile populare sunt forme de manifestare a bucuriei de a trăi și reflectă modul în care locuitorii satelor se manifestau la horă în zilele de sărbătoare. Renumite erau: hora și brăul cu cele două variante-brăul bătrânesc

¹⁶ Basil Iorgulescu, *Dicționarul geografic, statistic, economic și istoric al județului Buzău*, Ed. Societății Geografice, București, 1892.

¹⁷ *Ibidem*, p. 333.

¹⁸ *Ibidem*, p. 354.

¹⁹ Florin Pascu, *Monografia Orașului Nehoiu*, 1996, Manuscris, p. 107.

și brăul pe cârlige, sârba, unjureasca, ațica. Se juca pe sunetele cimpoiului, fluierului, cobzei, țambalului.

Credințe și concepții populare. Neputința omului de a-și explica anumite lucruri îl conduce la practicarea unor obiceiuri păgâne.

Relele se puteau înlătura cu ajutorul vrăjilor și al descântecelor. În unele cazuri se făceau slujbe de către preot acasă. Când omul îmbătrânește și știe că trebuie să plece către lumea cealaltă, începe a da de pomană. Dacă cineva visează mort din familie, a doua zi dă de pomană o ființă vie: pasăre, miel, ied, pentru a îndepărta răul. La noi oamenii nu încep un lucru de durată marțea, fiindcă nu au spor și nu îl mai termină niciodată. Nu se vând produse în zilele de post: miercuri și vineri. Un alt obicei practicat în zonă, încă din cele mai vechi timpuri, este cel al vinderii copilului mic și bolnăvicios. Copilul rămâne în continuare la mama lui, dar aceasta nu mai trăiește cu spaima că îl va pierde. În preajma anului nou se practică obiceiuri legate de măritiș. Pentru a-și visa ursitul, fetele nemăritate mănâncă puțină pâine sărată, ca noaptea în vis să îi aducă apă cel ce-i va fi soț. La bobotează, când preotul vine cu botezul fetele fură busuioc pe care noaptea și-l pun sub pernă pentru a visa ursitul.

Cu bun simț, respectos, blând, cinstit, creativ și sensibil, nehoianul este tipul adevăratului țăran român, așa cum este descris de literatura populară cât și în cea cultă.

MATERIAL AND SPIRITUAL
CULTURE OF THE BUZĂU VALLEY.

Abstract

*“The diversity of human cultures is behind us,
around us and before us”.*

Claude Levi-Strauss

The paper presents the evolution of the traditional dwelling type in Nehoiu area, Buzău County, women and men traditional costumes, customs and habits related to birth, marriage, death, related to yearly festivities, popular beliefs and conceptions.

Encounter diversity in all registers of social life, manifesting with relevance in the cultural plan. Over time, people and groups of the various cultures of the world have interacted, intercultural contact is a reality of our daily life, in different contexts and for different reasons, on the one hand through trade, economic exchanges, and even cultural- artistic, on the other hand as wars for conquest of territories and populations. Culture gives a picture of the world and the position which man occupy in this universe.